

ІНВАЙРОНМЕНТАЛЬНА СОЦІОЛОГІЯ

УДК 502.315

І.В. ГРАБОВЕЦЬ, Н.В. БОРОДІНА

ЕКОЛОГІЧНА КОМФОРТНІСТЬ ЯК УМОВА РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОГО РЕГІОНУ (СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ)

У статті розглянуто роль і особливості екологічного комфорту у сучасних умовах розвитку промислового регіону, а також його необхідність у формуванні достатнього рівня екологічної культури кожного члена суспільства.

Ключові слова: екологія, екологічний комфорт, екологічна освіта.

Актуальність теми. Соціально-економічний розвиток країни у останні роки призвів до перетворень соціальної структури українського суспільства, падіння рівня життя основної маси українців. Оскільки кінцевою метою соціально-економічного розвитку країни та її регіонів є забезпечення благоустрою населення, то у зв'язку з цим постає питання щодо показників його оцінки. Ученими багатьох країн тривалий час ведеться пошук тих показників, які б повно відображали реальний соціально-економічний стан суспільства. Найбільш узагальненим є показник “комфортність життя населення”.

Створення найбільш сприятливого та комфортного середовища проживання завжди було і є одним з найважливіших та значущих завдань людства. З поширенням урбанізації на відносно невеликих міських просторах посилюються негативні наслідки загострення взаємостосунків між суспільством та природним середовищем. Якщо раніше основним завданням оптимізації розвитку міст було стримування їх некерованого нестримного просторового, господарчого та демографічного зростання, то на сучасному етапі більш актуальним стає розв'язання соціальних та екологічних проблем. У зв'язку з цим необхідність дослідження сучасних процесів, що відбуваються на урбанізованих територіях, невпинно зростає.

Мета статті полягає у з'ясуванні особливостей створення екологічної комфортності мешканців промислового регіону на прикладі Криворізького промислового регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні роки поняття “екологія” набуло виключної популярності. Наукові досягнення ХХ століття створили ілюзію майже повної керованості навколишнім середовищем, проте господарська діяльність людського суспільства, екстенсивне використання природних ресурсів, величезні розміри відходів життєдіяль-

ності – усе це вже давно увійшло у протиріччя з можливостями нашої планети (її ресурсним потенціалом, запасами прісної води, здатністю самоочищення атмосфери, світового океану тощо). Суттєве значення в становленні теорії та практики категорії “комфортність життя”, а саме побудови системи показників “комфортності” й оцінки рівня життя населення країни, мають роботи А. Баришевої, В. Бобкова, Г. Белякової, І. Бестужева-Лади, Дж. Геллбрейта, Є. Головахи, В. Майера, П. Мстиславського, Н. Римашевської, А. Ревайкіна, В. Рутгайзера, Г. Саркіяна, С. Струмліна, Б. Сухаревського.

На дослідженні питань з екологічного комфорту оточуючого середовища зосереджували свою увагу Преображенський В.С., Реймерс Н.Ф., Данілова Н.А., Золотокрилін А.Н., Покшишевський В.В., Прохоров Б.Б., Кочуров Б.І. та інші.

Виклад основного матеріалу дослідження. З самого початку поняття “комфортність життя” пов’язувалося з питаннями охорони навколишнього середовища, здоров’я, оновлення міст. Згодом ця проблема стала розглядатися під кутом зору забезпечення життєздатності суспільства та трактуватися як складова частина певного футурологічного ідеалу, якого людство повинно досягнути у найближче майбутнє, як перехід до наступного етапу розвитку цивілізації з новими відносинами між людьми, у яких на перший план виходять не гроші, а гармонія соціальних та культурних цінностей [1].

На сьогодні екологія як феномен має багато рівнів та проявів, є надзвичайно широким полем для спекуляції вихідними компонентами людського життя і діяльності. До таких можна віднести як усю сукупність природних ресурсів, так і певне знання або його відсутність. При цьому екологічні знання включають у себе існуючі проблеми природного світу та їх усвідомлення. Також варто зазначити, що в цьому вимірі набуває значущості і відсутність знань у пересічних громадян про стан довкілля, або про істинність тих даних щодо нього, які вони отримують із джерел масової інформації [2]. У будь-якому випадку ми говоримо про необхідність створення системи екологічних знань у пересічних громадян у системі освіти, починаючи із дошкільних навчальних закладах і продовжуючи цей ланцюг протягом усіх складових сучасної системи освіти. Сучасне суспільство підійшло до важливого етапу свого розвитку – розуміння значущості екологічної освіти та культури для соціального простору. У багатьох державах розроблені та удосконалюються різноманітні програми та концепції розвитку екологічної освіти. У більшості країн світу екологія є обов’язковою дисципліною в учбових закладах усіх рівнів, проведено сотні екологічних національних, міжнародних семінарів, конференцій, круглих столів [3].

Екологічна освіта для Криворізького регіону є необхідною умовою розв’язання глобальних проблем сучасності, визначення допустимої межі використання природних ресурсів та аналізу пріоритетів розвитку міста в цілому. Екологічні знання необхідні кожній людині, оскільки саме удоско-

налення продуктивних сил, їх узгодження з природою дозволить забезпечити гармонію відносин у системі “людина-природа”, що є важливою умовою розвитку великого промислового міста. Вельми показовою в цьому відношенні є точка зору відомого російського економіста і фахівця в царині теорії вимірювання якості життя С. Айвазяна. Автор пише, що основні властивості якості життя населення формуються і проявляються у взаємодії з “зовнішніми об’єктами” і один з одним, у здатності адаптуватися до навколишнього світу, вижити, задовольняти свої потреби. Вчений розглядає людину водночас як істоту біологічну (що функціонує відповідно до всіх законів біологічного гомеостазу) і як істоту соціальну (що реалізовує себе лише в соціумі, в системі процесів і механізмів, що функціонують за специфічними “соціальними правилами”). На цій підставі С. Айвазян виокремлює п’ять базових компонентів, які визначають середовище і систему забезпечення життєдіяльності населення, зокрема: якість навколишнього середовища (або якість екологічної ніші), що акумулює дані про забруднення повітряного простору, ґрунтів, води та ін.; а також природно-кліматичні умови, що характеризуються складом і обсягами природно-сировинних ресурсів, кліматом, частотою і специфікою форсмажорних ситуацій [4].

Інститут розвитку міста Кривого Рогу у 2013 році проводив дослідження оцінки рівня комфортності життя у місті пересічними громадянами. Враховуючи, що сучасне життя неможливо уявити без екологічної безпеки, то і критерій “екологічного комфорту” також оцінювався фахівцями Інституту.

Оцінка суджень про місто респондентами показала, що переважна більшість погоджується з тим, що Кривий Ріг – це важливий промисловий центр області (66,2% виборів). Поруч з цим майже половина респондентів (49,5%) вказала на те, що Кривий Ріг – це місто червоних дощів, що говорить про негативну оцінку респондентами екології рідного міста. Поруч з висловлюванням про те, що Кривий Ріг – зелене місто (34,4% виборів) респонденти відзначили і те, що це місто високої вірогідності техногенних катастроф (22,9%) [5].

Співставлення виборів респондентів чоловічої та жіночої статі щодо суджень про місто показало, що 52% опитаних чоловіків та 47,6% опитаних жінок вважають, що Кривий Ріг – це місто червоних дощів; 24% респондентів-чоловіків і 21,9% жінок – що це місто високої вірогідності техногенних катастроф. Є і позитивне ставлення до екології міста: 38,7 опитаних жінок та 29% чоловіків погоджуються, що Кривий Ріг – зелене місто.

Екологічний стан міста отримав найнижчу оцінку з запропонованих 16 чинників комфортного життя у місті. При цьому жінки більш критично оцінюють екологію міста, ніж чоловіки (середній бал оцінки екології жінками 1,59 порівняно з 1,92 у чоловіків). Також жінки рішуче негативно оцінюють якість питної води (1,93) та продуктів харчування (2,39) порівняно з чоловіками (2,29 та 2,87 балів відповідно). Різко негативну оцінку екологічному стану міста поставили респонденти середнього віку (58,4% опитаних

цієї категорії), а найвищий бал “відмінно” екології міста поставили 2,1% молоді віком 15–24 роки (відсоток серед цієї категорії респондентів).

Необхідно також зазначити, що негативну оцінку респондентів отримали і чистота вулиць міста (2,59 середній бал), і стан парків та скверів міста (2,64), що також характеризує екологічний стан міста з негативного боку. Незадовільно чистоту вулиць міста оцінили 45,3% молоді (віком 15–24 роки), 45,9% респондентів середнього віку (25–44 роки), 42,9% інтерв'юєрів старшого віку (45–60 років) та 44,1% респондентів похилого віку. Парки та сквери отримали “незадовільно” 44,2% респондентів серед молоді 15–24 років, 43% опитаних середнього віку (25–44 роки), 40,9% – старшого віку (45–60 років) та 47% респондентів похилого віку (понад 60 років).

Як бачимо, впровадження екологічної освіти та формування екологічної культури серед молоді є необхідною умовою подальшого розвитку суспільства в цілому. Екологоорієнтоване навчання передбачає наявність певного рівня самосвідомості учнів, особистісного ставлення до існуючих проблем екологічного характеру та їх розв'язання. Екологічна культура передбачає прийняття індивідом екологічно орієнтованої поведінки як певної соціальної норми.

Висновки. Необхідно пам'ятати, що сучасна ситуація на Криворіжжі характеризується стійким погіршенням якості оточуючого середовища – забруднення повітря, річок, деградація ґрунтів тощо. Несприятливий вплив людської діяльності поширюється на усі екосистеми планети. Цей конфлікт створює загрозу появи незворотних змін у природних системах, підірвав звичних умов та ресурсів існування людей. Враховуючи неминуче зростання кількості людей на Землі, збереження споживацької психології неминуче призведе до швидкого вичерпання природних ресурсів і збільшення до недопустимого рівня забруднення навколишнього середовища. Необхідна термінова переорієнтація людства на психологію бережливості, обмеженості попиту природними потребами. Потреби людей треба привести у відповідність до можливостей природного середовища. Екологічно освічена людина не допустить “стихійного” ставлення до оточуючого середовища. Така людина буде протистояти екологічному варварству, сприяти забезпеченню нормального життя своїх нащадків, рішуче стаючи на захист природи, перетворюючи та удосконалюючи сучасну цивілізацію, знаходячи “екологічно чисті” варіанти взаємодії природи та суспільства.

Отже, можна зробити висновок, що у наш час зупинити порушення екологічних законів можна, лише піднявши на більш високий рівень екологічну культуру кожного громадянина суспільства, а це можливо зробити насамперед через освіту, через вивчення основ екології на усіх рівнях освіти, що є у суспільстві.

Список використаної літератури

1. Абрамов Р. Похищение будущего, или “Футурошок” А. Тоффлера / Р. Абрамов // Социальная реальность. – № 12. – 2006. – С. 83–90.

2. Чорноморденко Д.І. Методологія в екологічній раціональності: міждисциплінарний підхід / Д.І. Чорноморденко // Науковий діалог “Схід–Захід” : матер. всеукр. наук. конфер. з міжнар. участю, м. Кам’янець-Подільський, 10 липня 2013 р. : у 4-х ч. – Д. : Інновація, 2013. – Ч. 1. – С. 161.

3. Ковалева И.И. Экологическое образование как важная составляющая гармоничного развития современного человека / И.И. Ковалева // Придніпровські соціально-гуманітарні читання : матеріали Криворізької сесії I Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, м. Кривий Ріг, 24 листопада 2012 р. : у 5-ти ч. – Д. : Інновація, 2012. – Ч. 4. – С. 59.

4. Айвазян С.А. Межстрановой анализ интегральных категорий качества жизни населения (эконометрический подход) / С.А. Айвазян. – М. : ЦЭМИ РАН, 2001. – 60 с.

5. Результати соціологічного дослідження “Місто, комфортне для життя” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://irm.kr.ua/uk/searches/2013/567-misto-komfortnedlia-zhyttia.html>.

Стаття надійшла до редакції 28.01.2014.

Грабовец И.В. Экологическая комфортность как условие развития промышленного региона (социальный аспект)

В статье рассмотрена роль и особенности экологического комфорта в современных условиях развития промышленного региона, а также его необходимость в формировании достаточного уровня экологической культуры каждого члена общества.

Ключевые слова: *екологія, екологічний комфорт, екологічне образование.*

Grabovets I. Environmental comfort as a condition of the industrial region (social aspect)

In the article are examined the role and the special features of ecological comfort under the contemporary conditions for the development of industrial region, and also its need for molding of the ecological culture of each member of society.

Key words: *Ecology, environmental comfort, environmental education*